

روزشمار جنگ

سه شنبه

۱۰ شهریور ۱۳۶۰

۲ ذی‌قعه ۱۴۰۱

۱ سپتامبر ۱۹۸۱

۵۸۶

به منظور تکمیل اهداف عملیات شهید چمران و آزادسازی کامل زمین‌های شمال رودخانه کرخه‌کور، نیروهای ارتش، سپاه، بسیج و ستاد جنگ‌های نامنظم عملیاتی را با نام "شهیدان رجایی و باهنر" در این منطقه اجرا کردند.*

براساس طرح عملیاتی، نیروهای خودی از سه محور عملیات را آغاز کردند. در محور راست (غرب) نیروهای سپاه پاسداران؛** در محور میانی تیپ ۳ زرهی همدان جمعی لشکر ۱۶ زرهی قزوین به همراه تعدادی از نیروهای سپاه پاسداران حمیدیه به استعداد ۳ گروه رزمی (گروه رزمی ۲۲۴ تانک در سمت راست، گروه رزمی ۲۲۴ تانک در سمت چپ و گروه رزمی ۱۲۴ پیاده مکانیزه در بخش میانی)^(۱) و در محور چپ (شرق) نیروهای ستاد جنگ‌های نامنظم (شهید چمران) متشکل از ۲ گروهان (گروهان ماهینی ۲۱۶ نفر، گروهان طالبی ۱۰۰ نفر به همراه گروه خمپاره ۴۰ نفر و عناصر پشتیبانی ۸۰ نفر) وارد عمل شدند.

نیروهای خودی با استفاده از تاریکی هوا تا ۵۰ متری خاکریزهای دشمن جلو رفتند و با صدور دستور حمله در ساعت ۴:۴۰، عملیات خود را آغاز کردند. باتوجه به عدم هشیاری دشمن، حمله بدون بهره‌گیری از آتش تهیه و به شکل غافلگیرانه اجرا شد.*** بیشترین

* پس از عملیات شهید چمران در حفاصل شمال رودخانه کرخه‌کور و جنوب جاده حمیدیه - سوسنگرد در ۵ مرداد ۱۳۶۰، قسمتی از زمین‌های شمال کرخه‌کور آزاد شد، اما زمینی به وسعت ۱۵ کیلومتر مربع در این منطقه همچنان در تصرف دشمن بود. ** در اسناد موجود، استعداد نیروهای سپاه پاسداران ذکر نشده است.

*** براساس طرح عملیاتی که با نام "طرح عملیاتی نصر" به یگان‌های تابع ابلاغ شد، مقرر گردیده بود که از ساعت ۴:۳۰ تا ۵ صبح، آتش تهیه در خط دشمن اجرا شود، ولی به دلیل عدم هشیاری نیروهای عراقی عملیات بدون اجرای آتش تهیه و با غافلگیری کامل آغاز شد. (سند شماره ۴۹۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از عملیات ستاد جنوب به عملیات دزفول و شوش (برادر رحیم) ۱۳۶۰/۶/۸، سند تک‌برگی؛ و - سند شماره ۴۹۲۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه تاکتیکی لشکر ۹۲ زرهی (رکن ۳) به فرماندهی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (اهواز)، ۱۳۶۰/۶/۸، سند تک‌برگی)

مقاومت عراقی‌ها در محور غربی (راست) و اطراف پل وسط صورت گرفت، اما رزمندگان اسلام این مقاومت را در هم شکستند و تا ساعت ۵:۱۵، همه خاکریزهای دشمن را در شمال کرخه‌کور به تصرف خود درآوردند. بدین ترتیب نیروهای دشمن تا جنوب رودخانه کرخه‌کور عقب رانده شدند و نیروهای خودی تا ساعت ۹ صبح، ۴ پل روی رودخانه را تصرف و تأمین کردند.^(۲)

ساعت ۱۱ صبح نیز در تبادل آتش بین نیروهای خودی و دشمن یک بالگرد عراقی هدف اصابت موشک تاو قرار گرفت و سقوط کرد. ارتش عراق که در این عملیات کاملاً غافلگیر شده بود با بهره‌گیری از نیروهای پیاده و زرهی در ساعت ۱۶، اقدام به پاتک کرد، اما با اجرای آتش مؤثر نیروهای خودی ۶ تانک دشمن منهدم شد و تعدادی از نیروهایشان کشته یا مجروح شدند. با شکست پاتک دشمن منطقه‌ای به وسعت ۱۵ کیلومتر مربع در شمال رودخانه کرخه‌کور، آزاد شد.^(۳)

با وجود موفقیت کامل نیروهای خودی در دستیابی به اهداف عملیات، نیروهایی که مسئول حفظ و تأمین محور میانی بودند، عقب آمدند و با حفظ فاصله در ۲۰۰ متری شمال کرخه‌کور و در محدوده روستای حیانیه، موضع گرفته و به پدافند پرداختند، در نتیجه یکی از ۴ پل روی رودخانه کرخه‌کور و سرپلی به عرض ۶۰۰ متر و عمق ۲۰۰ متر در شمال رودخانه در تصرف دشمن باقی ماند.

در این عملیات، ۱۵ تانک و نفربر، یک خودرو، یک موشک‌انداز کاتیوشا و یک بالگرد دشمن منهدم شد و ۵ نفربر، چند خمپاره‌انداز و تعداد زیادی تیربار و اسلحه انفرادی نیز به دست نیروهای خودی افتاد.^(۴) همچنین، حدود ۱۵۰ نفر از نیروهای عراقی کشته یا زخمی شدند و ۷۳ نفر نیز به اسارت درآمدند.^{**} از نیروهای خودی نیز ۳۰ نفر به شهادت رسیدند و ۳۰ نفر هم مجروح شدند.^(۵)

* در پی عقب‌نشینی نیروهای عراقی، فرماندهی ارشد عراق در منطقه با اختیاراتی که وزارت جنگ این کشور به او داده بود، ۱۲ نفر از افسران و سربازانی را که از این جبهه وادار به عقب‌نشینی شده بودند، اعدام کرد. (سند شماره ۴۱۷۵۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از شهربانی استان خوزستان به استاندار خوزستان، ۱۳۶۰/۶/۱۷، سند تک‌برگی؛ و - خبرگزاری پارس، نشریه خبرها و گزارش‌ها (ایران در ۲۴ ساعت گذشته)، شماره ۱۹۳، ص ۲۳، تهران)

** به گزارش خبرگزاری پارس، به دنبال اجرای عملیات موفق آزادسازی زمین‌های شمال کرخه‌کور، نیروهای خودی بعد از استقرار در این منطقه جنازه‌های عراقی‌ها را جمع‌آوری کرده و پس از انجام دادن تشریفات و مراسم مذهبی آنان را به خاک سپردند. (روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۸، ص ۳)

عملیات شهیدان رجایی و باهنر (شمال کرخه کور)

۵۸۷

طرح عملیاتی حمزه^(۵) (ثامن الاثمه^(۶)) با امضای مشترک سرهنگ شهاب‌الدین جوادی فرمانده لشکر ۷۷ ارتش و سید رحیم صفوی فرمانده ستاد عملیات جنوب سپاه، به فرماندهان محورهای چهارگانه عملیاتی ابلاغ شد.*

براساس این طرح، یگان‌های عملیاتی مستقر در منطقه متشکل از ۳ تیپ لشکر ۷۷ خراسان و نیروهای سپاه پاسداران، مأموریت یافتند به منظور شکستن محاصره شهر آبادان به نیروهای عراقی مستقر در زمین‌های شرق رودخانه کارون حمله کنند و با تصرف و انهدام دو پل قصبه و حفر که عقبه نیروهای عراقی در این منطقه محسوب می‌شود، این زمین‌ها (با وسعتی بالغ بر ۱۳۰ کیلومتر مربع و طول تقریبی ۱۲ و عرض تقریبی ۱۱ کیلومتر) و جاده‌های آبادان - اهواز و آبادان - ماهشهر را که از یک سال قبل در اشغال ارتش عراق است، آزاد سازند.**

در این طرح مقرر شد مانور عملیات از ۴ محور دارخوین، فیاضیه، ذوالفقاریه و جاده آبادان - ماهشهر اجرا شود و سازمان رزمی بدین شرح برای شرکت در عملیات پیش‌بینی گردید:

در محور دارخوین، ۶ گردان از سپاه و تیپ ۳ لشکر ۷۷ خراسان ارتش شامل ۲ گردان پیاده و ۱ گردان (منها) تانک و یک تیم تانک چیفتن.

در محور فیاضیه - آبادان، ۶ گردان از سپاه و تیپ ۲ لشکر ۷۷ (۳ گردان پیاده) و هنگ ژاندارمری فارس و شهربانی آبادان و منطقه سوم دریایی و ۲ گردان تانک (یک گردان آن منفی است) به همراه گروهان (منهای) تانک.

در محور ذوالفقاریه (ایستگاه ۱۲ و ایستگاه ۷)، ۵ گردان از سپاه و تیپ ۱ لشکر ۷۷ شامل ۲ گردان پیاده و گروه ۳۷ زرهی شیراز و ۱ گروهان زرهی.

در محور جاده ماهشهر - آبادان، یک گردان از سپاه و یک گردان از ژاندارمری و همچنین نیروهای احتیاط از ارتش شامل ۲ گردان پیاده و ۲ گروه تانک.

البته این استعداد براساس برآوردهای اولیه و توافق فرماندهان سپاه و ارتش تنظیم شده و پیش‌بینی می‌شود تا زمان عملیات تغییراتی در آن ایجاد گردد.^(۶)

* طرح حمله گسترده و همه‌جانبه به نیروهای عراقی در شرق کارون با هدف شکستن محاصره آبادان از ماه‌ها قبل تهیه شده بود، اما تاکنون زمینه‌های اجرای آن فراهم نشده بود. این عملیات با نام طرح عملیات حمزه^(۵) ابلاغ شد، اما در آستانه عملیات به نام عملیات ثامن الاثمه^(۶) تغییر نام یافت؛ توضیحات تکمیلی درباره نحوه و تاریخچه شکل‌گیری مانور عملیات ثامن الاثمه^(۶) در ضمیمه اول گزارش آمده است.

** در ضمیمه دوم این گزارش به اهمیت شهر آبادان و نحوه محاصره آن توسط ارتش عراق پرداخته شده است.

۵۸۸

اقدامات تروریستی افراد ضدانقلاب در شهرهای مختلف کشور چند شهید و مجروح بر جای گذاشت؛ ۲ نفر نیز دستگیر شدند.

سرنشینان مسلح دو اتومبیل در ساعت ۶:۳۰ صبح، در خیابان بهبودی تهران، با شلیک بیش از ۶۰ گلوله، سرویس ایاب و ذهاب پاسداران دادستانی کل انقلاب را به رگبار بستند و پس از پرتاب یک نارنجک به داخل ماشین بلافاصله متواری شدند. در این حادثه ۲ پاسدار شهید و ۷ نفر مجروح شدند.^(۷)

در رشت نیز حجت الاسلام صادق حبیبزاده امام جماعت مسجد محله نقره دشت این شهر، درحالی که برای اقامه نماز مغرب و عشا عازم مسجد بود، به دست دو موتورسوار مسلح ترور شد و به شهادت رسید.^(۸)

یکی از افراد متعهد شهر مشهد به نام حسن ملازاده هنگام ورود به منزلش از پشت سر هدف گلوله افراد مسلح ضدانقلاب قرار گرفت و شهید شد.^(۹)

در آمل هم یکی از اهالی متعهد شهر به نام قاسم مرادی به دست یکی از افراد مسلح وابسته به سازمان مجاهدین خلق (منافقین) به شهادت رسید.^(۱۰)

امروز همچنین چند نفر که قصد ترور مسئول بسیج شهرستان املش را داشتند به پایگاه بسیج حمله کردند، اما با واکنش نیروهای مستقر در این مکان یک نفر از مهاجمان پیش از هر اقدامی دستگیر شد.^(۱۱)

در تهران دو موتورسوار مسلح هنگام عبور از مقابل کلانتری ۲ به سمت نیروهای مستقر در آنجا تیراندازی کردند که با عکس العمل پاسداران یکی از مهاجمان زخمی و دستگیر شد و نفر دوم فرار کرد. از فرد دستگیرشده ۲ اسلحه کلت به دست آمد. در این حادثه یک پاسدار و یک پیرزن عابر نیز به طور سطحی زخمی شدند.^(۱۲)

۵۸۹

دو انفجار تروریستی و ۵ مورد پرتاب بمب از جمله اقدامات افراد ضدانقلاب در چالوس، دورود، یزد و شیراز بود. ۲ بمب هم با هشیاری مردم و مأموران قبل از انفجار کشف و خنثی شد.

چند فرد مسلح با حضور در مسجد امام سجاده^(۴) در چالوس، درحالی که نمازگزاران درحال ادای سلام نماز بودند، نارنجکی جنگی را به داخل مسجد پرتاب کردند که بر اثر انفجار آن ۲ نفر به نامهای حیدر مددکار عضو فعال بسیج چالوس و غلام رسولی خادم مسجد به شهادت رسیدند و ۴ نفر از جمله پیش نماز مسجد مجروح شدند. ۵ فرد مظنون در این حادثه دستگیر شدند.^(۱۳)

در شیراز، انفجار بمبی قوی که افراد سازمان مجاهدین خلق (منافقین) آن را در مغازه یکی از نیروهای بسیج کار گذاشته بودند، موجب فروریختن آپارتمان بالای مغازه شد که در نتیجه، ۳ نفر شهید و ۶ تن نیز مجروح شدند. در این حادثه به دو مغازه مجاور هم خساراتی وارد آمد.

در حادثه دیگری در همین شهر یک مغازه در بلوار گلستان با بمب آتش‌زا به آتش کشیده شد و خساراتی به بار آمد.^(۱۴)

دو موتورسوار یک بمب به ساختمان عشایر سپاه پاسداران شیراز پرتاب کردند که انفجار آن خسارتی ایجاد نکرد.^(۱۵)

آیت‌الله صدوقی امام جمعه یزد

همچنین امروز بمب آتش‌زایی به منزل آیت‌الله صدوقی نماینده امام و امام جمعه یزد پرتاب شد که انفجار آن خساراتی ایجاد کرد. در حادثه دیگری پرتاب بمب به منزل حجت‌الاسلام راشد یزدی سرپرست بنیاد شهید استان یزد، موجب آتش‌سوزی شد؛ با کمک مردم آتش مهار شد و کسی در این حادثه آسیب ندید.^(۱۶)

در دورود هم بمب باطری‌داری که در منزل یکی از افراد متعهد شهر کار گذاشته شده بود قبل از انفجار، کشف و خنثی شد. هم‌زمان با آن یک بمب دست‌ساز به منزل یکی دیگر از افراد شهر پرتاب شد که خسارتی در پی نداشت.^(۱۷)

یکی از مأموران شهربانی شهرضا یک بمب دست‌ساز قوی را که در دیگ زودپز تعبیه و در کنار دیوار ساختمان سپاه پاسداران این شهر کار گذاشته شده بود، کشف کرد و مأموران کمیته آن را خنثی کردند.^(۱۸)

۵۹۰

با کشف چند خانه تیمی در لاهیجان، اراک و بابل ۱۰ نفر دستگیر شدند و تعدادی تجهیزات نظامی و اسناد و مدارک به دست آمد.

نیروهای سپاه پاسداران لاهیجان با همکاری بسیج موفق به کشف یک خانه تیمی شدند و ۲ نفر از افراد وابسته به سازمان مجاهدین خلق را که یکی از آنها در فرمانداری نفوذ کرده بود، دستگیر کردند. از دستگیرشدگان ۲ نارنجک جنگی به دست آمد.^(۱۹)

در اراک در پی گزارش مردم ۲ خانه تیمی کشف و ۶ نفر دستگیر شدند. از این خانه‌ها مقداری

مواد اولیه ساخت بمب، ۳ دوربین، نقشه شهر با کروکی مساجد و پایگاه‌های مقاومت بسیج، چندین برگ فرم دولتی از جمله فرم احکام نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی، مهر انتخابات ریاست جمهوری، معرفی‌نامه از کمیته امداد امام خمینی، آرم‌های بسیج و سپاه پاسداران و تعداد زیادی نشریه مجاهد، پیکار، کار و پیام‌های بنی‌صدر و نشریات داخلی دست‌نویس به دست آمد.^(۲۰) در بابل نیز با همکاری مردم ۲ خانه تیمی شناسایی شد و ۲ دختر در آنجا دستگیر شدند. از این خانه‌ها تجهیزات نظامی شامل خشاب، جیب نارنجک، کوله‌پشتی، میل و قمقمه نظامی کشف شد.^(۲۱)

۵۹۱

امروز تعدادی از افراد سازمان مجاهدین خلق (منافقین) و چریک‌های فدایی خلق (اقلیت) در مناطق مختلف کشور دستگیر شدند. یکی از اعضای سازمان مجاهدین خلق نیز خود را به نیروهای سپاه پاسداران معرفی کرد.

چهار نفر از اعضای فعال سازمان مجاهدین خلق که در ترور شهردار بخش پره‌سر* (از توابع هشتمین و طوالش در استان گیلان) و یک پاسدار و همچنین تخریب و آتش‌سوزی در رضوانشهر دست داشتند در جنگل‌های این منطقه دستگیر شدند. از این افراد ۳ نارنجک جنگی، یک اسلحه ژ ۳ با ۳ خشاب پر و تعدادی اقلام تبلیغاتی به دست آمد.^(۲۲)

با همکاری نیروهای سپاه پاسداران لاهیجان و لنگرود یکی از مسئولان سازمان مجاهدین خلق که از اعضای شاخه نظامی هم به شمار می‌آمد، دستگیر شد.^(۲۳) در رشت، ۳ نفر از افراد سازمان مجاهدین خلق دستگیر شدند و ۲ قبضه کلت از آنان به دست آمد.^(۲۴)

در نیشابور ۲ نفر از افراد وابسته به چریک‌های فدایی خلق (اقلیت) شناسایی و دستگیر شدند.^(۲۵) در روستای گوراب از توابع صومعه‌سرا نیز ۳ نفر از هواداران سازمان مجاهدین خلق دستگیر شدند.^(۲۶)

علاوه بر این امروز، یک نفر از افراد سازمان مجاهدین خلق در شهر دورود استان لرستان خود را به سپاه پاسداران معرفی و از مواضع گذشته خود در حمایت از سازمان ابراز پشیمانی کرد.^(۲۷)

* نصیب بخشنده آبکناری شهردار پره‌سر، در ۲۸ مرداد ۱۳۶۰ ترور شد و به شهادت رسید.

۵۹۲

شورای موقت ریاست جمهوری ایران در نامه‌ای، آیت الله مهدوی کنی را به عنوان نخست وزیر پیشنهادی به مجلس شورای اسلامی معرفی کرد.*

متن این نامه که در پایان جلسه امروز مجلس قرائت شد، به این شرح است:

«بسم الله الرحمن الرحيم

ریاست مجلس شورای اسلامی

با استمداد از رحمت و عنایت الهی، حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمدرضا مهدوی کنی به عنوان نخست وزیر کابینه جمهوری اسلامی ایران به نمایندگان محترم ملت پیشنهاد می شوند تا در صورت موافقت مجلس محترم اقدام به تشکیل کابینه جدید نمایند.

شورای موقت ریاست جمهوری

عبدالکریم موسوی اردبیلی - اکبر هاشمی رفسنجانی

(۱۳۶۰/۶/۱۰) (۲۸)

شورای موقت ریاست جمهوری ایران آیت الله

مهدوی کنی را به عنوان نخست وزیر به مجلس

شورای اسلامی معرفی کرد.

۵۹۳

با اعلام خبر شهادت محمدعلی رجایی رئیس جمهور و محمدرضا باهنر نخست وزیر ایران، پیام های تسلیت و همدردی مسئولان کشورهای مختلف به ایران ارسال شد. سران امارات عربی متحده، عمان، کره جنوبی، یمن جنوبی، بنگلادش، پاکستان، هندوستان، رومانی، آلمان شرقی، فرانسه، کوبا، الجزایر، گینه و همچنین برخی شخصیت ها مانند کورت والدهایم دبیرکل سازمان ملل متحد و پاپ ژان پل دوم رهبر کاتولیک های جهان، از جمله افرادی بودند که با ارسال پیام هایی مراتب تأسف خود را از این حادثه اعلام کردند.^(۲۹)

در این میان، واکنش برخی کشورها تا حدی متمایز از دیگران بود؛ از جمله اقدام کلود شسون وزیر امور خارجه فرانسه که با وجود تیرگی روابط ایران و فرانسه به ویژه پس از فرار بنی صدر و رجوی به این کشور و خروج کارکنان سفارت فرانسه و اتباع آن از ایران، با ارسال پیامی برای میرحسین موسوی این سوء قصد را به همتای ایرانی خود تسلیت گفت.^(۳۰)

* پس از اجماع مسئولان نظام درباره انتخاب حجت الاسلام مهدوی کنی برای پست نخست وزیری، وی از پذیرفتن آن خودداری کرد، اما سرانجام با مذاکرات فشرده و رایزنی های انجام شده، موضوع با تعامل دولت و مجلس به نتیجه رسید. خلاصه ای از این مسائل در ضمیمه این گزارش آمده است.

در دهلی‌نو، رسماً اعلام شد به دستور دولت هند، پرچم‌ها در سراسر این کشور به نشانه عزاداری به حال نیمه‌افراشته درآمده است.^(۳۱) در کوبا نیز، سه روز عزای عمومی اعلام شد و پرچم ملی کشور در اداره‌های دولتی و ساختمان‌های نظامی به حالت نیمه‌افراشته درآمد. پرچم‌های سازمان ملل متحد هم امروز نیمه‌افراشته شد.^(۳۲)

همچنین به گزارش خبرگزاری تاس، لئونید برژنف رئیس‌جمهور و نیکلای تیخونف نخست‌وزیر شوروی، در تلگرامی مراتب تسلیت خود را به امام خمینی اعلام کردند.^(۳۳) خبرگزاری فرانسه در انعکاس موضع دوپهلوی وزارت امور خارجه آمریکا در این باره گفت: وزارت امور خارجه آمریکا امروز ضمن ابراز تأسف و محکوم کردن خشونت در ایران، اعلام کرد حادثه سوء قصد علیه رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر ایران که موجب شهادت ایشان شد به نظر می‌رسد "ادامه مبارزه سیاسی داخلی در این کشور، باشد." دین فیشر سخنگوی وزارت امور خارجه آمریکا، همچنین هرگونه تفسیری را در این زمینه "زودرس" نامید. وی سپس ضمن خودداری از اظهار نظر در خصوص اتهامات رژیم ایران علیه آمریکا اظهار کرد خیال ندارد با اعلام تفسیری، این گونه اتهامات را مهم جلوه دهد. از سوی دیگر، یک مقام برجسته وزارت امور خارجه آمریکا اظهار کرد به نظر وی این گونه اقدامات مانع تحکیم حکومت و استقرار یک تعادل سیاسی در ایران خواهد شد.^(۳۴)

۵۹۴

در درگیری بین دو گروه از دانشجویان ایرانی طرفدار انقلاب اسلامی و مخالفان آنها در سالن غذاخوری دانشگاه آریزونا، دو دانشجوی مخالف جمهوری اسلامی مجروح شدند. خبرگزاری آسوشیتدپرس با اعلام این خبر افزود: معمولاً بین این دو گروه که در قسمت‌های مختلف سالن می‌نشینند برخوردهای لفظی رخ می‌داد که آخرین آن به درگیری و جراحت این دو نفر انجامید.^(۳۵)

به گزارش خبرگزاری ایتالیا، در حادثه دیگری، ۲۱ تن از دانشجویان ایرانی هوادار سازمان چپ‌گرای پیکار (در راه آزادی طبقه کارگر) که از سازمان مجاهدین خلق پشتیبانی می‌کنند و صبح امروز کنسولگری ایران در رم را اشغال کرده بودند، دستگیر شده‌اند. این خبرگزاری افزود: «این افراد به اتهام اشغال یک دفتر سیاسی، آدم‌ربایی و وحشیگری در بازداشت هستند.» به دنبال این اقدام، درگیری‌هایی بین دو دسته از دانشجویان طرفدار انقلاب ایران و مخالفان آنها در پروجیا محل دانشگاه ایتالیا در گرفت که در آن دانشجویان طرفدار [امام] خمینی اتومبیل یک دانشجوی دیگر را که طرفدار مجاهدین بود به آتش کشیدند.^(۳۶)

* به گزارش خبرگزاری ایتالیا، این افراد هر یک به یک سال حبس تعلیقی و پرداخت ۲۴۰۰ دلار جریمه محکوم شده‌اند. (خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۷۶، ۱۳۶۰/۶/۲۲، ص ۱۱، رم - خبرگزاری ایتالیا، ۱۳۶۰/۶/۲۱)

۵۹۵

شرکت هانی ول یکی از شرکت‌های بزرگ سازنده کامپیوتر و ادوات الکترونیکی امریکا، به منظور ساخت و راه اندازی سیستم‌های اطلاعاتی، دو قرارداد به ارزش ۸۰ میلیون فرانک (۱۴ میلیون دلار) با دولت عراق منعقد کرد. به گزارش خبرگزاری فرانسه، یکی از این دو قرارداد شامل ساخت یک سیستم کامپیوتری پر قدرت، ۴۱ دستگاه کامپیوتر ماهواره‌ای و ۱۸۷ مرکز کنترل است و قرارداد دوم مربوط به ساخت یک مرکز کنترل برای برقراری ارتباط بین مرکز و شعبه‌های بانک رافدین، تنها بانک تجارتي عراق، است. این سیستم‌ها اطلاعات را به دو زبان لاتین و عربی عرضه می‌کند.^(۳۷)

۵۹۶

در دیدار امروز قشرهای مختلف مردم و گروهی از شیعیان پاکستان با امام خمینی در حسینیه جماران، ایشان در مورد مهم‌ترین امور جاری کشور صحبت کردند.

رهبر انقلاب در بخشی از سخنان‌شان ضمن اشاره به ضرورت انسجام و اتحاد مسلمانان و مستضعفان جهان در مقابل قدرت‌های سیاسی و وابسته نبودن انقلاب اسلامی به هیچ کدام از دو بلوک شرق و غرب، به موضوع ترورهای اخیر در کشور به ویژه انفجار حزب جمهوری اسلامی و دفتر نخست‌وزیری پرداختند و گفتند: «این قضایایی که واقع شده است در طول این انقلاب و خصوصاً این ماه‌های آخر، این قضایا برای ما ناگوار و برای ملت ما سوگ‌آور است؛ برای اینکه اشخاصی که ما از دست می‌دهیم هریک از آنها یک ذخیره است و یک ذخیره‌ای است برای کشور ما و برای اسلام ما. هریک [از] اینها، مردانی هستند که به تنهایی نظیر یک جمعیت هستند، متعهد و متوجه به خدا. اینها که در آن هفتم تیر شهید شدند و اینها که در این زمان اخیر شهید شدند، اینها هر کدام برای ملت ما بسیار ارزنده بودند و خدمتگزارانی بودند که هر کدام آنها یک جمعیت بودند و متعهد بودند و به اسلام معتقد بودند.

لکن در عین حال هریک از آنها که از بین رفت، چه فردی و چه اجتماعی، ملت ما قوی‌تر شد و انسجام ملت بیشتر شد و بیداری آنها زیاده‌تر شد و اطلاع آنها بر مقاصد شوم آن قدرت‌های بزرگ و مقاصد شوم این انگل‌هایی که برای آنها کار می‌کنند بیشتر واضح شد. آنهایی که دعوی خدمت به خلق می‌کردند و فدایی بودند و مجاهد برای خلق، ملت ما دید که اینها یک جنایتکارانی هستند که برضد خلق هستند، به نفع قدرت‌های بزرگ تاکنون کار کرده‌اند. ...»

امام خمینی با توجه به فضای ملتهب کشور پس از انفجار در ساختمان نخست‌وزیری و شهادت رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر، به محاکم قضایی تأکید کردند در صدور رأی، حدود احکام و قانون را رعایت کنند. ایشان همچنین خواستار خوش رفتاری با زندانیان وابسته به گروه‌های مسلح غیرقانونی شدند و مسئولان را از رفتارهای شتاب‌زده و خشونت‌آمیز بازداشتند

و افزودند: «من یک کلمه می‌خواهم عرض کنم و آن اینکه به تمام محاکمی که هستند و تمام دست‌اندرکارانی که هستند این مطلب را توجه بدهم که مبدا یک وقت این طور شرارت‌هایی که در ایران می‌شود مثل یک همچو قصه ناگواری که برای ما پیش آمد و دو نفر از بهترین جوانان و بهترین کارکنان ایران از بین رفت،* مبدا یک وقت کنترل خودشان را از دست بدهند و زاید بر آنچه حکم خداست و قانون اسلام است عمل کنند. مبدا این اسباب این بشود که خشونت زیاد با اسیرها بکنند و با زندانی‌ها بکنند و بدون دقت، بدون توجه یک وقت افرادی را بگیرند که - خدای‌نخواسته - گناهکار نبوده‌اند و گرفتار شده‌اند.

اسلام و مسلمین باید، مسلمین باید همان‌طوری که در اسلام با تائی، باطمینان، بدون اینکه دست و پای خودشان را گم بکنند، به کار خودشان ادامه بدهند و با اسرا رفتار خوب بکنند و آنچه که قانون اسلامی اقتضا می‌کند با آنها عمل بکنند و هرگز با عصبانیت و با دستپاچگی کاری را انجام ندهند و به‌طور متانت و طمأنینه بر موازین قانونی و بر موازین اسلامی با آنها عمل بکنند. مبدا یک وقت شهادت عزیزان ما اسباب این بشود که با شدت عمل بیشتر از آن مقداری که باید با آنها عمل بشود، عمل بکنند. با زندانیان رفتار خوب می‌کنند و بیشتر کنند و با اسرا رفتار خوب می‌کردند و می‌کنند و بیشتر کنند و محاکم با قدرت هرچه تمام‌تر به کار خودشان ادامه بدهند. و مردم و ملت با قدرت تمام، و هرچه بیشتر توجه کنند و به این کسانی که توطئه‌گر هستند توجه کنند و به محاکم صالحه و به مقامات انتظامی اطلاع بدهند. آنها هم با موازین قانونی و اسلامی عمل بکنند و مفسدین را به جزای خودشان برسانند و کسانی که بی‌گناه هستند از حبس خارج بکنند و علی‌ای حال، رفتارها، رفتارهای اسلامی باشد. جمهوری، جمهوری اسلامی است، رفتارها حتی با کسانی که قاتل شناخته شدند، رفتار اسلامی باشد ولو اینکه با شدت عمل و شدت دید آنها را به جزای خودشان برسانند، اما فقط همان رساندن به جزا باشد و تعدی زیادتر نشود.»^(۳۸)

۵۹۷

دو روز پس از حادثه انفجار در ساختمان نخست‌وزیری، بنی‌صدر و رجوی در اظهارات جدید خود کوشیدند تا با فرافکنی از پذیرش مسئولیت این اقدام شانه خالی کنند.

روزنامه نیویورک تایمز به نقل از مسعود رجوی، نوشت: «آقای رجوی اعلام کرد که اگر از من پرسند چه کسی مسئول کارگذاری بمب است، من [امام] خمینی را معرفی می‌کنم.»^(۳۹) این نشریه در خبر دیگری با انعکاس اظهارات جدید بنی‌صدر آورده است: «آقای بنی‌صدر طی یک مصاحبه رادیویی ضمن انکار مداخله خود در طراحی حمله، انفجار [دفتر نخست‌وزیری] را مورد حمایت جمعی مردم ایران قلمداد کرد. ...

یکی از یاران بنی صدر نیز متذکر شد که انفجار هشتم شهریور هیچ ارتباطی با مصاحبه تلویزیونی رئیس جمهور برکنار شده، در هفته قبل نداشته است. یک هفته پیش، بنی صدر یادآور شده بود که با مرگ رجایی و باهنر و سه تن دیگر از رهبران ایران، دولت ایران سرنگون خواهد شد. همکار ابوالحسن بنی صدر در ادامه بیانات خود اضافه کرد که مصاحبه تلویزیونی هفته قبل را نباید به عنوان پیش بینی قتل رجایی و باهنر و نیز مرگ حجت الاسلام رفسنجانی، عبدالکریم موسوی اردبیلی و محمدرضا مهدوی کنی تلقی نمود.

بنی صدر با این سخنان صرفاً می خواست انزوای آیت الله خمینی را نشان بدهد.^(۴۰)

خبرگزاری رویتر نیز در مورد موضع بنی صدر گفت: «ابوالحسن بنی صدر رئیس جمهور معزول ایران، امروز در یک مصاحبه تلویزیونی از فرانسه، هرگونه مداخله ای را در جریان بمب گذاری روز یکشنبه در تهران که منجر به شهید شدن رئیس جمهور و نخست وزیر جدید گردید، انکار کرد. رئیس جمهور معزول گفت با موافقت و مخالفت من با بمب گذاری چیزی تغییر نمی کرد.»^(۴۱)

۵۹۸

سید محمد غرضی وزیر نفت جمهوری اسلامی ایران، در آستانه برگزاری اجلاس ویژه اوپک برای دستیابی به قیمت واحد پایه نفت اوپک، در مصاحبه ای در مورد وضعیت حاکم بر اوپک و تلاش غرب برای کاهش قدرت کشورهای صادرکننده نفت گفت: بعد از خارج شدن اوپک از زیر سلطه امریکا و با پیروزی انقلاب اسلامی که موجب بالارفتن قیمت نفت از ۱۲ به ۳۶ دلار شد، ابرقدرت ها سعی کردند با ۳ میلیون تولید اضافی اوپک را به شکست کشانند.

غرضی افزود: اضافه تولید عربستان باعث شده تا تقاضای خرید برای نفت نیجریه، الجزایر، لیبی و ایران کاهش یابد. این درحالی است که عربستان هیچ گونه نیاز مالی ندارد.^(۴۲)

سید محمد غرضی وزیر نفت ایران اعلام کرد: غربی ها در صدد به شکست کشاندن اوپک از طریق افزایش تولید نفت عربستان سعودی هستند.

۵۹۹

رسانه های غربی از ملاقات و گفت و گوی هانی الحسن مشاور سیاسی یاسر عرفات (رئیس کمیته اجرایی سازمان آزادی بخش فلسطین) با مسعود رجوی در حومه پاریس، خبر دادند. رادیو لندن به نقل از منابع موثق در پاریس، اعلام کرد: «آقای هانی الحسن که اولین فرستاده

سازمان آزادی‌بخش فلسطین به ایران پس از سقوط شاه است، گفته می‌شود که پس از این مذاکرات اظهار داشته سازمان آزادی‌بخش فلسطین مجاهدین را که دوش‌به‌دوش فلسطینی‌ها جنگیده‌اند فراموش نخواهد کرد. البته وی اضافه کرد که نظر سازمان آزادی‌بخش فلسطین درباره ایران تغییر نیافته و این سازمان با ایران است و قصد دارد حمام خون را در آن کشور پایان دهد. باآنکه آقای هانی الحسن نقش سازمان آزادی‌بخش فلسطین را به‌عنوان میانجی بین دولت ایران و رهبران مخالفین تکذیب کرد، اما امکان انجام آن را نیز مردود ندانست و اظهار امیدواری کرد که بین آقای یاسر عرفات و رهبر مجاهدین دیداری انجام شود.^(۴۳)

خبرگزاری فرانسه نیز از پاریس درمورد سخنان مشاور سیاسی عرفات پس از این دیدار، این‌گونه گزارش داد: «هانی الحسن گفت برای تبادل‌نظر با مسعود رجوی و بنی‌صدر درمورد اوضاع ایران و خاورمیانه [غرب آسیا] به اقامتگاه آنان رفته است.

وی گفت بنی‌صدر در زمان ریاست‌جمهوری از فلسطینی‌ها حمایت کرده است. براساس این گزارش، هانی الحسن سپس گفت مسئله مهم این است که ببینیم چگونه می‌توان راه‌حلی برای اوضاع کنونی ایران پیدا کرد. هانی الحسن افزود سازمان آزادی‌بخش فلسطین ضمن برقراری روابط خوبی با رژیم تهران همواره حمایت خود را از انقلاب ایران ابراز کرده است.^(۴۴)

رادپو امریکا نیز با انتشار خبر این ملاقات اعلام کرد: «هانی الحسن به خبرنگاران گفته است که سازمان آزادی‌بخش فلسطین سیاست ادامه مناسبات دوستانه با دولت انقلابی ایران را تغییر نداده است، اما نمی‌تواند از یاد ببرد که گروه مجاهدین خلق در کنار فلسطینی‌ها پیکار کرده‌اند. وی یادآور شد که سازمان آزادی‌بخش فلسطین می‌تواند با هر دو جناح درگیری‌های کنونی ایران دوست باشد.»^(۴۵)

درپی انتشار این اخبار، سخنگوی رسمی سازمان آزادی‌بخش فلسطین بی‌آنکه صراحتاً منکر این دیدار شود، مطالب مطرح‌شده از قول هانی الحسن را تکذیب کرد. خبرگزاری وفا - وابسته به سازمان آزادی‌بخش فلسطین - به نقل از سخنگوی این سازمان گفت:

«گزارش خبرگزاری‌ها درباره اظهارات هانی الحسن عضو کمیته مرکزی جنبش فتح راجع به رویدادهای جاری ایران صرفاً یک افترا می‌باشد و مایلیم تأکید کنیم که برادر هانی الحسن برای مسائل درمانی از دو هفته پیش هنوز در سفر رومانی است و همچنین مایلیم علاقه‌مندی انقلاب فلسطین به روابط صمیمانه خود با ملت دوست ایران و نیز علاقه‌مندی خود به عدم دخالت در امور داخلی آن را تأکید کنیم.»^(۴۶)

از سوی دیگر، صلاح زواوی سفیر فلسطین در تهران نیز در گفت‌وگویی با خبرگزاری پارس ضمن تکذیب این ملاقات گفت: «یاسر عرفات دیروز طی تلگرامی خصوصی به من، ملاقات هانی الحسن با رجوی را تکذیب کرده است.» وی افزود: «سازمان آزادی‌بخش فلسطین نیز طی بیانیه‌ای ضمن تکذیب این ملاقات، اعلام کرده است که هانی الحسن و

همسرش از دو هفته پیش تاکنون در رومانی تحت معالجه و مراقبت پزشکی قرار دارد.»
 سفير فلسطين همچنين گفت: «سازمان آزادی‌بخش فلسطين رجوی را بر علیه جمهوری اسلامی ایران حمایت نخواهد کرد. ... و ما در امور داخلی ایران هیچ‌گاه دخالت نخواهیم کرد، ولی اگر دولت ایران از ما بخواهد تا با مخالفینش صحبت کنیم این کار را خواهیم کرد، زیرا این مسئله‌ای دیگر است.»^(۴۷)

در این حال، رادیو لندن با اشاره به حوادث اخیر ایران و شهادت رجایی و باهنر، در تبیین دلایل تکذیب این دیدار از جانب مقامات فلسطینی گفت: «دولت ایران حادثه بمب‌گذاری روز یکشنبه را که منجر به کشته شدن رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر این کشور شد، متوجه آقای بنی‌صدر و آقای رجوی می‌داند.»^(۴۸)

۶۰۰

انفجار در ساختمان نخست‌وزیری بازتاب وسیع و گسترده‌ای در رسانه‌های جمعی دنیا داشت به گونه‌ای که با گذشت دو روز از این حادثه، بسیاری از خبرگزاری‌ها و مطبوعات اخبار و تحلیل‌هایی درباره آن منتشر کردند. اغلب این تفاسیر حاکی از ابراز ناامیدی از توان و قابلیت‌های بنی‌صدر برای اثرگذاری در حوادث داخل کشور و چشم امید دوختن به اقدامات سازمان مجاهدین خلق (منافقین) در داخل و خارج از ایران است. برای آشنایی با جریان تبلیغاتی حاکم بر رسانه‌های غربی و منطقه‌ای درباره حوادث ایران به ویژه شهادت رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر جمهوری اسلامی ایران چکیده مطالب چاپ شده در تعدادی از این رسانه‌ها آورده شده است.

الف) رسانه‌های امریکایی

- نشریه *لوس آنجلس تایمز* در سه مقاله خبری - تحلیلی به این حادثه پرداخت. در بخشی از اولین مقاله این نشریه با عنوان "مجاهدین بزرگ‌ترین تهدید برای رهبران ایران" آمده است: «بخش قابل ملاحظه‌ای از جامعه کارشناسان مسائل ایران که اغتشاشات و ناآرامی‌های جاری این کشور را دنبال می‌کنند، به ظن قوی اعتقاد دارند که مجاهدین عملیات انفجار بمب در یکی از اتاق‌های نخست‌وزیری ایران را هدایت کرده‌اند.»^(۴۹)

لوس آنجلس تایمز در دومین مقاله خود که با قلمی کاملاً کینه‌توزانه درباره جمهوری اسلامی نوشته شده و در آن سعی شده است با مبراکردن سازمان مجاهدین خلق، مقامات جمهوری اسلامی مسئول خشونت‌های داخل کشور معرفی و جمهوری اسلامی نیز در آستانه سقوط جلوه داده شود نوشته است: «آنچه در ایران اتفاق می‌افتد، تجسم عینی تلاش‌های مخالفان داخلی دولت است که سعی دارند از تروریسم روحانیت حاکم جلوگیری کنند و هیچ

الزامی نیست که برای چرخش این گردونه بی‌رحم، عوامل خارجی مداخله نمایند. وجه تمایز رژیم شاه در اینجاست که شاه از رهگذر تاکتیک‌های خود توانست چندین دهه بر اریکه قدرت باقی بماند، اما حکومت باقیمانده روحانیون شاید تا چند ماه دیگر ادامه نداشته باشد.^(۵۰)

در سومین مقاله این نشریه هم آمده است: «اکثر تبعیدیان و کارشناسان مسائل ایران به ظن قوی اعتقاد دارند که بیشتر حملات از جانب مجاهدین چپ‌گرای اسلامی که بخش قابل ملاحظه‌ای از نیروهای ضد رژیم خمینی را با همکاری بنی‌صدر به دور خود گرد آورده‌اند، صورت می‌گیرد. چندی پیش، بنی‌صدر با لحنی که به نظر می‌رسید می‌خواهد هواداران خود را به ادامه کشتارهای جاری ترغیب کند، می‌گفت: "اگر امشب رجایی، باهنر، رفسنجانی، اردبیلی و مهدوی کنی کشته شوند، دولت ایران متلاشی خواهد شد."^(۵۱)

- خبرگزاری آسوشیتدپرس نیز در تحلیل خود به مسائلی از جمله انفجار دفتر نخست‌وزیری، اشغال دفترهای سیاسی ایران در چند کشور و... پرداخته و آورده است: «مجاهدین در حال حاضر، علیه تسلط روحانیون مسلمان محافظه‌کار شورش کرده‌اند و تفنگ‌دارانش به‌سوی رهبری انقلابی نشانه رفته‌اند. مجاهدین ادعا می‌کنند ۶۰۰ عضو حزب جمهوری اسلامی ایران و حداقل ۲۷ تن از نمایندگان مجلس شورای اسلامی را کشته‌اند. روز یکشنبه دوباره خرابکاری شروع شد و آن هنگامی بود که انفجار قوی دفتر دکتر باهنر نخست‌وزیر را ویران کرد.»^(۵۲)

- نشریه کریستین ساینس مانیتور هم نوشت: «منابع اطلاعاتی دیگر، از عدم اعلام وضع فوق‌العاده‌ای از سوی دولت ایران با شگفتی و تحسین یاد می‌کنند. ظرف دو ماه گذشته یک رئیس‌جمهور، یک نخست‌وزیر، یک رئیس دیوان عالی کشور، یک استاندار، ۴ وزیر، ۵ معاون وزیر، ۳۰ نماینده مجلس و گروه کثیری از مقامات محلی و سپاه پاسداران به قتل رسیده‌اند. ... مردم ایران در انتظار حادثه‌ای هستند، اما هیچ‌یک انتظار آقای بنی‌صدر را ندارند. بنی‌صدر با فرار از ایران اعتبار خود را از دست داده است.»^(۵۳)

- واشنگتن پست درباره مواضع بنی‌صدر و رجوی در خصوص انفجار دفتر نخست‌وزیری نوشته است: «مسعود رجوی رهبر مجاهدین خلق و بنی‌صدر، هر دو در مورد هویت کارگزاران بمب (در دفتر نخست‌وزیری) که به مرگ محمدعلی رجایی و محمدجواد باهنر منتهی شد اظهار بی‌اطلاعی می‌کردند، اما رجوی سعی می‌کرد به‌طور ضمنی مجاهدین خلق را مسئول این انفجار قلمداد کند. ... بنی‌صدر و رجوی روی این نکته پافشاری می‌کردند که بدون برخورداری از حمایت داخلی، بمب‌گذاری در نخست‌وزیری امکان‌پذیر نبود.»^(۵۴)

واشنگتن پست در عین حال در مقاله‌ای رهبری امام خمینی را در به شکست کشاندن اقدامات خرابکارانه بنی‌صدر و منافقین بی‌بدیل دانسته در توصیف شخصیت ایشان آورده

است: «نهضت خمینی بر پایه جاذبیت شخصی، استراتژی سیاسی و تعبیر شوق‌انگیزی که او از مذهب تشیع ارائه داد، استوار گردیده است و قسمت اعظم قدرت وی از جریان عمیق و ناشناخته مردمی که تسلیم اراده او هستند، سرچشمه می‌گیرد. ... یک مفسر معتبر فرانسوی می‌گوید: کسانی که سعی دارند شخصیت آیت‌الله خمینی را خدشه‌دار سازند، نبوغ تاکتیکی و سیاسی او را نادیده می‌گیرند. خمینی هنوز جنبش توده‌ای و واقعاً سازمان‌یافته ایران را در اختیار خود دارد.»^(۵۵)

- نیویورک تایمز نیز در بخشی از سرمقاله امروز خود آورده است:

«این ابوالحسن بنی‌صدر رئیس‌جمهوری پیشین ایران است که از خانه خود در فرانسه به هم‌میهنش توصیه می‌کند که بمب‌گذاری احتمالاً پاسخ درستی به تروریسم رژیم است که به‌دست همکاران پیشین وی اجرا می‌شود.»^(۵۶)

(ب) رسانه‌های اروپایی

- نشریه فاینشال تایمز (چاپ لندن) در مقاله‌ای با عنوان "ترور یک دولت" - که در آن هیچ نشانه‌ای از محکوم‌کردن ترور وجود ندارد - به القای تردید در بقای نظام جمهوری اسلامی و مترقی‌بودن سازمان مجاهدین خلق (منافقین) پرداخته و نوشته است: «ترور رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر ایران این تردید را به وجود آورده است که جمهوری اسلامی باوجود این‌گونه تلفات در میان سران عالی‌مقام خود تا چه مدت می‌تواند دوام بیاورد. آیت‌الله خمینی همچنان چهره سرنوشت‌سازی در صحنه سیاست ایران است. مدت‌ها است که تکیه کلام دیپلمات‌ها و سایر ناظران این شده است که تا هنگامی که وی از دنیا نرفته است، هیچ‌گونه دگرگونی واقعی در ایران پدید نخواهد آمد. ... گروهی که بیشتر احتمال دارد که ترور رجایی رئیس‌جمهور و محمدجواد باهنر نخست‌وزیر ایران به‌وسیله آنها انجام یافته باشد مجاهدین است.»

نویسنده این مقاله در ادامه با اشاره به مسائلی ازجمله جنگ با عراق و ترورها و مشکلات اقتصادی که جمهوری اسلامی با آن دست‌به‌گریبان است، نتیجه گرفته است: «تمام این مسائل احتمالاً بسیاری از مقامات کشورهای غربی را بر آن می‌دارد امیدوار باشند که انقلاب اسلامی رو به اضمحلال است و درآثر جنگ‌های گروهی و آشفتگی اقتصادی تجزیه خواهد شد.»^(۵۷)

- روزنامه تایمز (چاپ لندن) در تحلیل حوادث اخیر ایران نوشته است:

«این امر دور از حقیقت نخواهد بود که خرابکاری‌هایی را که در ایران اتفاق می‌افتد را به‌عنوان نشانه‌ای حاکی از پایان‌گرفتن دوران سلطه ملاها بدانیم. مطمئناً این گروه‌های مخالف با موفقیت در جهت ازبین‌بردن مهره‌های رژیم گام برمی‌دارند.» در پایان این مقاله

پایداری جمهوری اسلامی با وجود وقوع حوادثی مانند انفجار بمب در دفتر حزب جمهوری اسلامی و ساختمان نخست‌وزیری این‌گونه توجیه شده است: «رژیم همواره در شرایط کنونی قادر است تا مردم را جهت عزاداری به‌خاطر یک شهید به خیابان‌ها گسیل دهد و آنان آوای انتقام را سر دهند.»^(۵۸)

- روزنامه دیلی تلگراف نیز نوشت: «مخالفین چپ و راست، غیرمذهبیون و مذهبیون همه خوش‌بین هستند که رژیم آیت‌الله خمینی در چند ماه آینده سقوط خواهد نمود. ... رجوی در مصاحبه‌ای در پاریس اظهار داشت گروه او به‌تنهایی می‌تواند رژیم را ساقط نمایند.»^(۵۹)

- نشریه آلمانی فرانکفورتر آگمایه نیز در انعکاس مواضع رجوی و بنی‌صدر درخصوص حادثه انفجار در ساختمان نخست‌وزیری نوشته است:

«مجاهدین خلق مسلمانان چپ‌گرای ایرانی، درمورد سوءقصد و انفجار در نخست‌وزیری اقرار کردند. شخصی که خود را سخنگوی "اتحادیه دانشجویان مسلمان" معرفی می‌کرد تلفنی به خبرگزاری فرانسه اظهار کرد: اتحادیه نزدیک به سازمان مجاهدین خلق در روز یکشنبه در پاریس به سوءقصد اعتراف کرده است.»^(۶۰)

- روزنامه اومانیه (چاپ پاریس) با درج مقاله‌ای با نام "آیا جو انتقام بر ایران حاکم است؟" تحلیلی متفاوت با دیگر نشریات غربی ارائه کرد. در بخشی از این مقاله آمده است: «در فردای سوءقصد به رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر ایران یک میلیون نفر جنازه‌های آنها را در خیابان‌های تهران تشییع نمودند. بدون‌شک این مراسم که به تظاهراتی علیه دشمنان انقلاب تبدیل شده بود - بایستی آنها را که با هر سوءقصد، واژگونی قریب‌الوقوع جمهوری اسلامی را اعلام می‌دارند به اندیشه وادارد. خطرات بی‌شماری که جمهوری اسلامی را مورد تهدید قرار می‌دهد هر اندازه که باشد باز یک واقعیت سیاسی درخور توجه می‌باشد و آن این است که رهبران ایران از حمایت وسیع و گسترده توده مردم برخوردارند.»^(۶۱)

ج) رسانه‌های منطقه‌ای

علاوه‌بر رسانه‌های غربی، انفجار دفتر نخست‌وزیری، امروز در بعضی رسانه‌ها و نشریات منطقه‌ای نیز انعکاس یافت؛ ازجمله روزنامه جمهوریت (چاپ ترکیه) دراین‌باره نوشت: «باید در نظر گرفت که این انفجارها تنها به نفع سازمان مجاهدین خلق خواهد بود، حال عامل سوءقصد هرکس که می‌خواهد باشد. ... گروه مخالف برای جلوگیری از تحکیم رژیم در ایران و دامن‌زدن بر هرج‌ومرج ازطریق حمله به انبارهای مواد غذایی و به‌آتش‌کشیدن محصولات کشاورزی می‌خواهند کشور را با مشکلات اقتصادی مواجه سازند؛ هدفشان نیز ایجاد خلاء قدرت در ایران است.»^(۶۲)

- روزنامه / استریت تایمز (چاپ سنگاپور) نیز در سرمقاله خود با عنوان "نفر بعدی؟" نوشته است: «ایران هنوز در مرحله ازمه‌پاشیدگی قرار ندارد، اگرچه ظاهر حوادث عکس این نظر را نشان می‌دهد.» این روزنامه افزوده است: «باینکه رژیم حاکم با رشد جناح مخالف روبه‌رو است اما این نیز روشن است که به‌طور قابل ملاحظه‌ای از رژیم پادشاهی در روزهای آخر حیاتشان قوی‌تر است. تمام بنای حکومت ملاها بر روی شانه یک مرد قرار دارد، پیرمرد ۸۱ ساله‌ای به نام آیت‌الله خمینی و چند شاگرد وی.»

- روزنامه نیو نیشن (چاپ سنگاپور) هم این حادثه را چنین تحلیل کرده است: اکنون ادامه حیات ایران به‌عنوان یک ملت زیر سؤال قرار دارد، نه زندگی یک یا دو سه مرد. مراکز قدرت در ایران به مرحله‌ای رسیده که اکنون هیچ‌کس بر کشور کنترل کامل نداشته و ایران در آستانه یک جنگ داخلی قرار دارد.^(۶۳)

- رادیو سرائیل نیز در انعکاس این خبر به سخنان امروز امام خمینی خطاب به مسئولان قضایی کشور درباره نحوه برخورد با افراد گروه‌های مسلح ضدانقلاب، اشاره کرد و گفت: «آیت‌الله روح‌الله خمینی رهبر حکومت اسلامی ایران، امروز طی نطقی به دادگاه‌های انقلابی و مقامات آن کشور دستور داد از روی عصبانیت حکمی صادر نکنند و با مجرمین و زندانیان مدارا نمایند. این دستور آیت‌الله خمینی برخلاف بیانات شدیدالحنی است که دیروز در مراسم تشییع جنازه رئیس‌جمهوری و نخست‌وزیر مقتول ایران توسط برخی از دولتمردان مذهبی ایراد شده بود.»^(۶۴)

* علاوه بر سخنان برخی مسئولان بلندپایه ایرانی درمورد برخورد قاطع با مجرمان مسلح که قصد براندازی نظام را داشتند، واکنش‌های مردمی نیز حاکی از خشم و برآفتگی مردم از این حادثه بود. خبرگزاری پارس از استان خراسان در انعکاس واکنش‌های مردمی در این استان اعلام کرد:

«به دنبال فاجعه شهادت جانگداز رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر عزیز ملت ایران طی ۴۸ ساعت اخیر، مردم خشمگین چندین دادرسی انقلاب شهرستان‌های خراسان را به‌طور موقت به تصرف خود درآورده یا در مقابل آن دست به تحصن زدند. در این رابطه روز گذشته، محل دادرسی انقلاب اسلامی سبزوار به‌وسیله مردم اشغال شد و تنها پس از تضمین‌های کافی از سوی مسئولین شهرستان مردم حاضر به ترک محل شدند. گزارش خبرنگار خبرگزاری پارس از تربت حیدریه نیز حاکی است که ظهر امروز، مردم خشمگین در محل دادرسی انقلاب این شهر تحصن کرده و خواستار قاطعیت دادگاه مزبور شدند که در این رابطه حجت‌الاسلام یعقوبی حاکم شرع، طی سخنرانی طولانی مردم را مجاب ساخت که محل را ترک کنند و قول داد که دادگاه در رابطه با گروهک‌ها با قاطعیت تمام رفتار کند. نظیر چنین مسائلی در نیشابور نیز تکرار شد و مردم دادگاه انقلاب را به تصرف خود درآوردند، لیکن پس از دریافت تضمین‌های کافی این محل را ترک نمودند.» (خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، صص ۵ - ۶، مشهد - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۱)

ضمیمه اول گزارش ۵۸۷: چگونگی و سابقه طراحی مانور عملیات ثامن‌الائمه^(ع)

فرمان امام خمینی مبنی بر اینکه "حصر آبادان باید شکسته شود"،* سبب طراحی عملیات ثامن‌الائمه^(ع) شد. از اواخر سال ۱۳۵۹، به‌رغم تشدید بحران‌های داخلی و درگیر بودن بخش مهمی از توان سپاه برای مقابله با این بحران‌ها، باتوجه‌به تأکید امام خمینی بر ضرورت پرداختن به جبهه‌ها و جنگ، تلاش برای طرح‌ریزی عملیات در شرق کارون و منطقه آبادان آغاز گردید و اولین طرح برای منطقه بین جاده آبادان - ماهشهر و جاده آبادان - اهواز به این شرح آماده شد: اجرای آتش تهیه زمینی و هوایی برای بازکردن محورهای پیشروی و همچنین بمباران عقبه‌های دشمن در حوالی خرمشهر و پل مارد و حمله هم‌زمان یگان‌های سپاه و ارتش از محورهای آبادان، ماهشهر و دارخوین.

باتوجه‌به برآوردهای موجود و منوط‌شدن موفقیت عملیات به انهدام یا بسته‌شدن پل مارد، و همچنین ضعیف بودن احتمال موفقیت آن در اجرا و دیگر نارسایی‌های آن، این طرح در شورای عالی سپاه تصویب نشد.^(۶۵)

تلاش جدی و اساسی‌تر برای طرح‌ریزی عملیات شکستن محاصره آبادان، در فروردین ۱۳۶۰ شروع شد. عبدالحسین بنادری مسئول واحد عملیات سپاه آبادان، با همکاری چند تن از مسئولان محورهای عملیاتی شرق کارون؛ یعنی احمد کاظمی، جعفر اسدی و مرتضی قربانی پیش‌نویس چند طرح و راهکار را برای آزادسازی شهر آبادان از محاصره تهیه کرد.

پس از بحث و بررسی بسیار و استفاده از حاصل تلاش‌های نیروهای اطلاعات عملیات، کلیات یکی از طرح‌ها به تصویب رسید و در اردیبهشت ۱۳۶۰ به ستاد عملیات جنوب ارسال شد. این طرح با حضور رحیم صفوی (مسئول ستاد عملیات جنوب)، غلامعلی رشید (جانشین مسئول ستاد عملیات جنوب) و حسن باقری (مسئول اطلاعات ستاد)، بعد از بررسی‌های بسیار، مبنای طرحی کامل‌تر شد و سپس با حضور فرماندهان مذکور و همچنین محسن رضایی، علی شمخانی و علی صیاد شیرازی تجزیه و تحلیل شد و سرانجام در اوایل خرداد ۱۳۶۰، تدوین گردید و با نام طرح "حمزه سیدالشهدا^(ع)" برای تصویب در شورای عالی دفاع به تهران ارسال شد. مبنای این طرح صرفاً به‌کارگیری نیروها و امکانات سپاه و بسیج بدون استفاده از نیرو و امکانات ارتش بود.

سرانجام در جلسه‌ای در پایگاه هوایی دزفول در حضور اعضای شورای عالی دفاع شامل رئیس‌جمهور (ابوالحسن بنی‌صدر)، نخست‌وزیر (محمدعلی رجایی)، رئیس مجلس شورای اسلامی (اکبر هاشمی رفسنجانی)، نمایندگان امام در شورای عالی دفاع (آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، حجت‌الاسلام محمد منتظری و علی‌اکبر پرورش) و فرمانده نیروی زمینی ارتش (قاسمعلی ظهیرنژاد)، نماینده سپاه پاسداران (رحیم صفوی)، طرح عملیاتی حمزه ارائه و توضیحات لازم درباره آن بیان شد. بنی‌صدر با این طرح مخالفت کرد، اما باتوجه‌به تأکید امام مبنی بر شکستن هرچه سریع‌تر محاصره آبادان و نظر موافق نمایندگان امام، طرح سپاه و اجرای عملیات در شرق کارون تصویب شد؛ ضمن اینکه مقرر گردید اجرای این طرح با ارتش و به‌ویژه لشکر ۷۷ ارتش که در منطقه مستقر بود، هماهنگ شود. به‌دلیل تشدید بحران‌های داخلی، طرح مذکور مدت کوتاهی مسکوت ماند.^(۶۶)

پس از عزل بنی‌صدر از فرماندهی کل قوا، در اواخر خرداد ۱۳۶۰، جلسه‌ای مشورتی با حضور نماینده

* تعبیر امام خمینی برای شکسته‌شدن محاصره آبادان چنین بود: «من منتظرم که این حصر آبادان از بین برود و هشدار می‌دهم به پاسداران، قوای نظامی و فرماندهان قوای انتظامی که باید این حصر شکسته شود و مسامحه نشود در آن، حتماً باید شکسته شود.» (مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی وزارت ارشاد اسلامی، صحیفه نور (مجموعه رهنمودهای امام خمینی^(ع))، جلد ۱۳، تهران: وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۵۹، ص ۱۵۸)

امام خمینی (حجت الاسلام اشراقی)، جانشین رئیس ستاد مشترک ارتش (ولی الله فلاحی)، مسئول ستاد عملیات جنوب (رحیم صفوی)، فرمانده نیروی زمینی ارتش (قاسمعلی ظهیرنژاد)، وزیر دفاع (مصطفی چمران) و فرماندهان لشکرهای ۱۶، ۲۱، ۷۷ و ۹۲ ارتش، در دفتر فرمانده لشکر ۹۲ زرهی اهواز تشکیل شد. در این جلسه فرمانده نیروی زمینی ارتش معتقد بود که لشکر ۱۶ منطقه طرح را تصرف و شمال کرخه کور را تأمین کند و لشکر ۷۷ سرپل دشمن در شرق کارون را منهدم نماید. جانشین رئیس ستاد مشترک ارتش نیز بر این عقیده بود که در قدم اول به بستان حمله شود. مسئولان سپاه نیز بر اجرای عملیات آفندی با هدف شکستن حصر آبادان تأکید داشتند. در این جلسه تصمیم نهایی اتخاذ نشد.

سپاه پاسداران همچنان پیگیر عملیات شکستن حصر آبادان بود تا اینکه در نهم تیر ۱۳۶۰، طرح سپاه پاسداران برای اجرای عملیاتی آفندی در منطقه شرق کارون ارائه شد. پس از مذاکره و بحث و بررسی در این زمینه و تضمین سپاه برای آماده کردن نیروی لازم، طرح قابل اجرا تشخیص داده شد. طرح عملیاتی حمزه با استفاده از تجارب و نتایجی که از عملیات فرمانده کل قوا به دست آمده بود، اصلاح و تکمیل شد و طرح تکمیلی در ۱۳۶۰/۴/۲۵ تهیه و برای مراجع ذی ربط ارسال گردید. پس از بیان این توضیحات و بررسی مجدد طرح، نظریه سپاه تصویب شد. همچنین طرح عملیاتی حمزه با پیشنهاد برادران ارتش به طرح عملیاتی ثامن الائمه^(ع) تغییر نام یافت.^(۶۷)

ضمیمه دوم گزارش ۵۸۷: اهمیت جزیره و شهر آبادان و نحوه محاصره این شهر توسط ارتش عراق

تصرف جزیره آبادان یکی از اهداف مهم ارتش عراق در هجوم گسترده به ایران بود. عراق قصد داشت با اشغال این جزیره هر دو ساحل اروندرود را در اختیار گرفته، بر شمال خلیج فارس تسلط یابد. برای تحقق این امر ارتش عراق با عبور از نوار مرزی در شمال شلمچه و عبور از رودخانه کارون و سپس گذشتن از رودخانه بهمنشیر درصدد تصرف آبادان برآمد.

براساس این طرح، هم زمان با هجوم واحدهایی از ارتش عراق به خرمشهر، صبح روز ۱۹ مهر ۱۳۵۹، تیپ ۶ زرهی با نصب پل شناور از کارون عبور کرد و با دستیابی به جاده آبادان - اهواز، راه را بر حدود ۹۰۰ تن از مردمی که از آبادان به طرف اهواز می رفتند، بست. مردها اسیر شدند و زنان و کودکان آواره بیابان به سوی آبادان بازگشتند.^(۶۸)

نیروهای عراقی به طرف جاده آبادان - اهواز و سپس به سمت جاده آبادان - ماهشهر پیشروی کردند و این دو جاده منتهی به آبادان را تحت کنترل درآوردند تا در مرحله بعد، از رودخانه بهمنشیر عبور کرده، با اشغال جزیره آبادان بر ساحل شرقی اروند تسلط یابند.

پس از سقوط خرمشهر در ۴ آبان ۱۳۵۹، عراقی ها در آخرین ساعات روز ۸ آبان ۱۳۵۹، در مقابل کوی ذوالفقاری روی رودخانه بهمنشیر پلی شناور نصب کردند. صبح روز بعد، ۲ گردان نیرو وارد جزیره آبادان شد، اما با مطلع شدن مردم و نیروهای حاضر در آبادان حمله عراقی ها دفع شد.^(۶۹)

در طول دوره ای که آبادان در محاصره قرار داشت یعنی از هنگام ورود نیروهای ارتش عراق به جزیره آبادان در ۹ آبان ۱۳۵۹، تا شکسته شدن محاصره آبادان در عملیات ثامن الائمه^(ع)، در مجموع ۶ عملیات محدود در شرق کارون اجرا شد.*

* عملیات های این دوره عبارت بودند از: عملیات کوی ذوالفقاری ۱۳۵۹/۸/۹؛ عملیات سه راهی آبادان ۱۳۵۹/۹/۱۹؛ عملیات توکل ۱۳۵۹/۱۰/۲۰؛ عملیات تپه های مدن ۱۳۶۰/۲/۲۵؛ عملیات فرمانده کل قوا ۱۳۶۰/۳/۲۱؛ عملیات شهید چمران ۱۳۶۰/۵/۴.

هرچند اجرای این عملیات‌های ایذایی و کوچک آزادسازی بخش عمده‌ای از مناطق اشغالی را در پی نداشت، اما در سلب آرامش و فرسایش قوای دشمن بسیار مؤثر بود و موجب جلوگیری از گسترش نیروهای عراقی در شرق رودخانه کارون شد.^(۷۰)

محاصره آبادان همواره برگ برنده‌ای در دست عراق بود تا در موقعیت مناسب و در مذاکرات احتمالی بتواند خواسته‌های خود را به ایران تحمیل کند. عراق با آنکه از نظر نظامی در پشت سر خود یک مانع بزرگ یعنی رودخانه کارون را داشت و در این منطقه فقط متکی به دو پل بود، اما همچنان به حفظ زمین‌های شرق کارون اصرار می‌ورزید.

در اسناد مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ دلایل عراق برای ادامه محاصره آبادان چنین ذکر شده است:

- کسب موقعیت سیاسی تا بدین‌وسيله بتوانند از طریق آن برای تحقق شروط خود بر ایران فشار وارد کند.
- عراقی‌ها تصور می‌کردند که نیروهای ایران از انجام یک عملیات دقیق و برنامه‌ریزی‌شده در سطحی گسترده ناتوان هستند لذا بر موضع خود کاملاً اصرار داشتند.
- فرماندهی نظامی عراق پیش‌بینی و تدارک حمله‌ای را از محور شرق کارون احتمال می‌دادند، اما به‌هیچ‌وجه تصور نمی‌کردند که این حمله مانند آنچه روی داد گسترده و همه‌جانبه باشد.

لذا فرماندهی نظامی عراق در جهت استحکام بخشیدن به موضع پدافندی، رفع کلیه نواقص، افزایش میادین مین، ایجاد خاکریز در عمق، اجرای تمرینات ازسوی نیروهای احتیاط (یک گردان نیروی مخصوص با گردان تانک) در موضع پدافندی، اجرای تمرینات جهت آماده‌شدن و حرکت سریع نیروی احتیاط دستوراتی را صادر کرد.^(۷۱)

ضمیمه گزارش ۵۹۲: روند انتخاب آیت‌الله مهدوی کنی به‌عنوان نخست‌وزیر پس از شهادت محمدجواد باهنر
آقای هاشمی رفسنجانی در کتاب خاطرات خود درباره چگونگی انتخاب آیت‌الله مهدوی کنی به‌عنوان نخست‌وزیر می‌نویسد:

«عصر، در مجلس جلسه حزب جمهوری اسلامی تشکیل شد و آقای [آیت‌الله سید علی] خامنه‌ای به‌عنوان دبیرکل انتخاب شدند. درباره نخست‌وزیر آینده بحث کردیم. اعضای شورای حزب با آقایان مهدوی [کنی] و غرضی - که بیشتر مطرح بودند - موافق نبودند و آقای پرورش را پیشنهاد می‌کردند؛ آقای پرورش مایل نبود. با آقای موسوی اردبیلی، برای مشورت خدمت امام رسیدیم. امام از کم‌احتیاطی، گله کردند. با صدارت [نخست‌وزیری] آقای [آیت‌الله] مهدوی کنی، موافقت نمودند. شب را در منزل احمدآقا ماندم. آقای مهدوی قبول نمی‌کرد و دچار مشکل شدیم. با تلفن در این‌باره با خیلی‌ها صحبت کردم. سیاست امام این است که جای نیروهای از دست‌رفته سریعاً پر شود و پست‌ها فاقد مسئول نماند و لذا در همان ساعات اول، علی‌رغم داغداری و مصیبت اقدام می‌شود. پس از نماز [صبح]، با تلفن مشغول مذاکره و مشاوره درباره نخست‌وزیر شدم. از وزرا خواستم که جمع شوند و با توجه به استنکاف آقای مهدوی، فکری نکنند.

جلسه علنی مجلس هم کار خود را شروع کرد. من در جلسه، سخنرانی مفصل و مؤثری درباره فاجعه کردم. سپس در جلسه هیئت دولت شرکت کردم. پس از بحث زیاد، باز آقای [محمدرضا] مهدوی [کنی]، اول، آقای [محمد] غرضی دوم و آقای [علی‌اکبر] پرورش سوم پیشنهاد شدند. قرار شد به‌طور غیررسمی از مجلسیان پرسیم، هرکس بیشتر رأی آورد، بپذیرد و پذیرفته شود. از ۱۷۹ رأی، ۱۴۸ رأی به آقای مهدوی و ۲۳ رأی به آقای غرضی و ۸ رأی به آقای پرورش دادند. مشکل حل شد و شورای ریاست‌جمهوری، (من و آقای [موسوی] اردبیلی)، آقای مهدوی را به مجلس معرفی کرد. فردا باید رأی تمایل بگیریم.»^(۷۲)

منابع و مآخذ روزشمار ۱۳۶۰/۶/۱۰

۱. سند شماره ۴۹۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: طرح عملیاتی نور، قرارگاه تیپ ۳ زرهی همدان، ۱۳۶۰/۶/۹، صص ۱۰ - ۱.
۲. سند شماره ۴۹۳۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: طرح عملیاتی عباس (کزه‌ادی)، قرارگاه جنگ‌های نامنظم اهواز، ۱۳۶۰/۶/۹، صص ۵ - ۱؛ و - سند شماره ۰۰۴۹۵۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای ۲۴ ساعته، واحد اطلاعات سپاه خوزستان، به طرح و برنامه‌ریزی عملیات، شماره ۳۳، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۱ و ۲؛ و - مرکز خبری روابط عمومی ستاد مرکزی سپاه پاسداران، نشریه خبرنامه، شماره ۲۱۵، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۱؛ و - سند شماره ۵۲۰۲۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی اهواز به فرماندهی و اطلاعات مرکز، ۱۳۶۰/۶/۱۰، سند تک‌برگی؛ و - سند شماره ۵۲۰۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از مرکز فرماندهی سپاه به سماجا ۳ (مرکز فرماندهی)، ۱۳۶۰/۶/۱۰، سند تک‌برگی.
۳. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۷، ۱۳۶۰/۶/۱۳، ص ۵، اهواز - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۲.
۴. سند شماره ۵۱۹۹۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از عملیات ستاد جنوب به فرماندهی و اطلاعات سپاه مرکز، ۱۳۶۰/۶/۱۰، سند تک‌برگی؛ و - سند شماره ۰۰۴۹۵۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین؛ و - سند شماره ۵۶۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از طرح و برنامه عملیات (منطقه ۸) به فرماندهی (منطقه ۸)، ۱۳۶۰/۹/۱۰، ص ۷؛ و - سند شماره ۱۳۳۹۰۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی اهواز به فرماندهی مرکز، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۱ و ۲؛ و - سند شماره ۰۰۴۹۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای ۲۴ ساعته واحد اطلاعات عملیات سپاه پاسداران خوزستان به طرح و برنامه‌ریزی عملیات، شماره ۳۳۶، ۱۳۶۰/۶/۱۴، ص ۶.
۵. ابوالقاسم حبیبی، دشت آزادگان در جنگ، (اطلس راهنما - ۴)، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۱، ص ۹۴.
۶. سند شماره ۴۳۴۷۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: طرح عملیاتی عملیات ثامن الائمه^(ع) ستاد عملیات جنوب (اهواز - گلف)، شماره ۱، ۱۳۶۰/۶/۱۰، صص ۱۸ - ۱.
۷. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۱۳؛ و - روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴.
۸. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۷، ص ۲؛ و - سند شماره ۵۲۰۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سپاه منطقه ۳ (فرماندهی) به سپاه پاسداران مرکز (فرماندهی)، ۱۳۶۰/۶/۱۱، سند تک‌برگی؛ و - روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۱۵.
۹. روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۳؛ و - روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۲.
۱۰. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴.
۱۱. سند شماره ۵۲۰۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین.
۱۲. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴؛ و - روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۱۵.
۱۳. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۲؛ و - روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۶/۱۴، ص ۱۱؛ و - روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۳.
۱۴. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴.
۱۵. سند شماره ۵۲۰۷۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرمانده سپاه منطقه ۹ (شیراز) به فرمانده و اطلاعات سپاه مرکز، ۱۳۶۰/۶/۱۲، سند تک‌برگی.
۱۶. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴.
۱۷. سند شماره ۳۲۸۶۶۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از استاندار لرستان به وزارت کشور (اداره کل سیاسی)، ۱۳۶۰/۶/۱۰، سند تک‌برگی.
۱۸. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴، اصفهان - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.
۱۹. سند شماره ۵۲۰۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه منطقه ۳ (چالوس) به فرماندهی ستاد مرکزی، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۲.
۲۰. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۴.
۲۱. همان.
۲۲. همان؛ و - روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۷، ص ۲.
۲۳. سند شماره ۵۲۰۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین.
۲۴. سند شماره ۲۶۲۷۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه منطقه ۳ به فرماندهی ستاد مرکزی، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۲.
۲۵. مرکز خبری روابط عمومی سپاه پاسداران، نشریه خبرنامه، شماره ۲۱۴، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۲.
۲۶. سند شماره ۲۶۲۷۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۱.
۲۷. روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۱۵.
۲۸. همان، ص ۳؛ و - روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۲.
۲۹. روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۱۵؛ و - روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۱۴؛ و - روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۱۴؛ و - خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۶.

۴۸. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۸ ضمیمه، رادیو لندن، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۴۹. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۷، ۱۳۶۰/۷/۲، صص ۲۳ - ۲۰، به نقل از لوس آنجلس تایمز (چاپ امریکا)، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۰. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، خلاصه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۹، ۱۳۶۰/۷/۷، صص ۱۹ و ۲۰، به نقل از لوس آنجلس تایمز (چاپ امریکا)، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۱. همان، شماره ۸۸، ۱۳۶۰/۷/۵، صص ۲۴ - ۲۲، لوس آنجلس تایمز (چاپ امریکا).

۵۲. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۱۸ - ۱۶، آسوشیتدپرس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۳. اداره کل مطبوعات خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۸، ۱۳۶۰/۷/۵، صص ۲۸ و ۳۰، کریستین ساینس مانتیور.

۵۴. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۵، ۱۳۶۰/۶/۲۹، صص ۲۲ - ۲۰، واشنگتن پست.

۵۵. اداره کل مطبوعات خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۹۷، ۱۳۶۰/۷/۲۶، صص ۴۲ و ۴۳، واشنگتن پست؛ و - اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۷، ۱۳۶۰/۷/۲، ص ۲۵، واشنگتن پست (چاپ امریکا)، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۶. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۱۱، نیویورک - یونایتدپرس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۷. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۲، ۱۳۶۰/۶/۲۲، صص ۱۵ - ۱۳، فایننشال تایمز.

۵۸. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۱۸ و ۱۹، لندن - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۵۹. همان، صص ۲۰ و ۲۱.

۶۰. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، خلاصه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۹، ۱۳۶۰/۷/۷، صص ۵۴ و ۵۵، به نقل از فرانکفورتر آلگماینه (چاپ آلمان)، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۶۱. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۹۰، ۱۳۶۰/۷/۹، صص ۲۲ - ۲۰، اومانیته چاپ فرانسه (پاریس)، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

اسلام‌آباد - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۳۰. روزنامه کیهان، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۱۴.

۳۱. همان.

۳۲. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۱۴؛ و - روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۳.

۳۳. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۰/۶/۱۰، ص ۱۴؛ و - خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۷ ضمیمه، رادیو لندن به نقل از خبرگزاری تاس (خبرگزاری رسمی شوروی)، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۳۴. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۹، واشنگتن - فرانس پرس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۳۵. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۱۵، آریزونا - خبرگزاری آسوشیتدپرس، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۳۶. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۷، ۱۳۶۰/۶/۱۳، صص ۱۵ و ۱۶، رم - خبرگزاری ایتالیا، ۱۳۶۰/۶/۱۲.

۳۷. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۳، پاریس - فرانس پرس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۳۸. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ره)، صحیفه امام (مجموعه آثار امام خمینی^(ره))، جلد ۱۵، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ پنجم ۱۳۸۹، صص ۱۵۰ - ۱۴۵.

۳۹. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۸۶، ۱۳۶۰/۶/۳۱، ص ۱۹، امریکا - نیویورک تایمز، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۴۰. همان، ص ۱۸.

۴۱. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۹ و ۱۰، نیویورک - رویترز، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۴۲. دفتر سیاسی نمایندگی امام در سپاه، نشریه رویل‌دها و تحلیل، شماره ۲۳، ۱۳۶۰/۶/۲۹، ص ۱۸.

۴۳. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۸ ضمیمه، رادیو لندن، ۱۳۹۶۰/۶/۱۱.

۴۴. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۷ و ۸، پاریس - فرانس پرس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۴۵. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۶، ۱۳۶۰/۶/۱۲، ص ۲ ضمیمه، خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۴۶. همان، صص ۱۳ و ۱۴، بیروت - خبرگزاری وفا، ۱۳۶۰/۶/۱۱.

۴۷. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۷، ۱۳۶۰/۶/۱۳، ص ۱۴، تهران - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۲.

سرتیپ ۲ بازنشسته محمد جواد پور، ارتش جمهوری اسلامی ایران در ۸ سال دفاع مقدس، جلد ۳، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳، ص ۲۴۸.

۶۸. ابوالقاسم حبیبی، آبادان در جنگ، (اطلس راهنما - ۶)، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۲، ص ۷۵.

۶۹. همان، ص ۸۱.

۷۰. همان، ص ۹۸.

۷۱. سند شماره ۰۶۰۷۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات شرق کارون (ثامن الائمه^(ع))، ۱۳۶۰/۷/۵، صص ۱۲ - ۱.

۷۲. اکبر هاشمی رفسنجانی، عبور از بحران (کارنامه و خاطرات سال ۱۳۶۰)، به اهتمام یاسر هاشمی، تهران: نشر معارف انقلاب، چاپ نهم ۱۳۸۶، صص ۲۱۹ و ۲۲۰.

۶۲. اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۹۷، ۱۳۶۰/۷/۲۶، صص ۶۲ و ۶۳.

۶۳. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، صص ۱۵ و ۱۶، سنگاپور - خبرگزاری پارس، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۶۴. خبرگزاری پارس، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۶۵، ۱۳۶۰/۶/۱۱، ص ۶ ضمیمه، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۰/۶/۱۰.

۶۵. حسین اردستانی و سید یحیی صفوی، عملیات ثامن الائمه^(ع)؛ مبدأ تحول در استراتژی نظامی ایران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۸، ص ۲۸۹.

۶۶. همان، صص ۲۹۱ - ۲۹۰.

۶۷. همان؛ و - سرهنگ ستاد بازنشسته سید یعقوب حسینی و